

18. *Sull'immigrazione la Chiesa ha idee «lungimiranti». E finalmente le spiega* [Risorsa elettronica]. – Modalità di accesso: URL: <http://magister.blogautore.espresso.repubblica.it/2009/09/24/sullimmigrazione-la-chiesa-ha-idee-lungimiranti-e-finalmente-le-spiega/>

19. Perego G. *La riforma della cittadinanza: a tutela della persona e per la costruzione della città* // Servizio migranti. – 2013. – №4. – P.43–45.

20. *Perdono a chi chiude le porte. Appello del Papa per la Giornata del rifugiato. Salvini: veda gli sfrattati* // La nuova Sardegna. – 2015. – 18 giugno. – P.4.

21. Sacredo P. *Politica? Un harem di cooptati* // La nuova Sardegna. – 2015. – 19 agosto. – P.8.

22. Гаврилішин П. М. *Українська трудова міграція в Італії (1991–2011 рр.): монографія* / Петро Гаврилішин. – Івано-Франківськ: Вогонь з неба, 2012. – 246 с. // Gavylyshyn P. M. *Ukrain's'ka trudova migracija v Italii'* (1991–2011 rr.): monografija / Petro Gavylyshyn. – Ivano-Frankiv's'k: Vohon' z neba, 2012. – 246 s.

Horbenko A. S., graduate student of the Department of World History, Institute of History, Political Science and International Relations of the Carpathian National University named after V. Stefaniuk (Ukraine, Ivano-Frankivsk), GorbenkoAlla@ukr.net

The position of the Catholic Church in the debate on immigration issues in modern Italy

Migration processes are undoubtedly one of the structural characteristics of the modern world. They impose a huge impact on the life of countries that receive migrants. So migration issues are not only the subject of scientific research, but also are the main topic of discussion. Italy is one of the countries where the debate around immigration has become particularly fierce. Article clarifies the position of the Catholic Church, which traditionally is one of the most prestigious public institutions of the country and explore its role in shaping the views on the problem of immigration.

Keywords: immigration, Italy, the debate, the Catholic Church, public opinion.

Горбенко А. С., аспірантка кафедри всесвітньої історії, Інститут історії, політології та міжнародних відносин Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаніка (Україна, Івано-Франківськ), GorbenkoAlla@ukr.net

Позиция Католической Церкви в дискуссии о проблеме иммиграции в современной Италии

Миграционные процессы, несомненно, являются одной из структурных характеристик современного мира. Они накладывают колоссальный отпечаток на жизнь стран, принимающих мигрантов. Поэтому становятся предметом не только научного исследования, но и темой широких дискуссий. Одной из стран, где полемика вокруг иммиграции характеризуется особенной ожесточенностью, стала Италия. Статья выясняет позицию Католической Церкви, что, традиционно, является одной из самых авторитетных общественных институтов страны и исследует ее роль в формировании взглядов на решение проблемы иммиграции.

Ключевые слова: иммиграция, Италия, дискуссия, Католическая Церковь, общественное мнение.

* * *

УДК 17.023.35(091)(47+57)

Козак О. В., магістр, Інститут історичної освіти, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ), kafetno@ukr.net

ЗАРОДЖЕННЯ БЛАГОДІЙНИЦТВА В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ

Розкрито найхарактерніші ознаки й тенденції розвитку російського благодійництва, визначені державні та громадські механізми регулювання благодійної діяльності в Російській імперії. Особливу увагу приділено благодійницьким традиціям, сформованим у другій половині XIX – на початку XX ст.

Ключові слова: благодійництво православної церкви, приватна благодійницька діяльність, меценатство в галузі культури.

Історія людства багата на приклади благодійництва, меценатства. Їх можна знайти в історичному минулому будь-якої країни. Наукове завдання, що його вирішуємо в даному науковому дослідженні, полягає в тому, щоб виявити найхарактерніші ознаки й тенденції розвитку

російського благодійництва, визначити державні та громадські механізми регулювання благодійної діяльності в різні історичні епохи. Звертаємо увагу на традиції, сформованих у другій половині XIX – на початку XX ст. російськими підприємцями, оскільки саме ці традиції, поряд із національними та європейськими актуалізуються сьогодні в Україні.

Слід зазначити, що як у дореволюційних, так і в сьогоденних працях з історії благодійної діяльності в Росії, послідовно ігнорується національна специфіка цієї діяльності в різних регіонах Російської імперії, зокрема, в Україні, що призводить до односторонності оцінок і висновків [1; 3; 4; 18]. Але також потрібно зазначити, що значне коло дослідників звернуло свою увагу на цю наукову проблему [7; 8; 12; 13; 14; 17].

Кількасотрічне перебування України у складі Російської імперії, отже, в політичному колі російської державної системи і невіддільних від неї суспільних інститутів, не могло не позначитись на різних формах і традиціях національного життя в Україні, не оминувши й тенденцій розвитку благодійної діяльності. Враховуючи це, ми вважаємо аналіз окремих аспектів історії російського благодійництва важливою складовою дослідження генези передумов благодійної діяльності в Україні в XIX ст.

Соціально-економічна й ментальна база культури російського благодійництва формувалась шляхом, доволі відмінним від того, який пройшло благодійництво західноєвропейське, що не заперечує наявності схожих рис. В умовах краху старої державної системи та інземного володарювання на перший план, з точки зору збереження та об'єднання духовних сил народу, об'єктивно виходить православна церква, що стала одночасно і єдиним притулком для потребуючих допомоги убогих людей, людей похилого віку та жебраків. Церква зі своєю досить поширеною на той час мережею монастирів фактично повністю взяла на себе благодійні функції, користуючись тим, що татарські хани, особливо в перший період панування над Росією, шанобливо ставилися до духовенства, неодноразово давали російським митрополитам грамоти (ярлики), звільняли церкви і монастирі від данини і поборів, залишали за духовенством можливість проявляти турботу про піклування нужденних. Таким чином, розвиток і зміцнення отримала церковно-монастирська система благодійності. І в теж час з традицій княжого «нищелюбья», як форми княжого права, поступово формується державна система захисту нужденних [9, с. 24–25].

Як і в Західній Європі, у Московському царстві епохи Середньовіччя напруга між гріховністю (що передбачала як надмірності у втішанні земними благами, так і криваві злочинства) і благочестям (що передбачало каяття і невіддільне від нього благодійництво) сягала крайньої межі.

Найбільшими благодійниками цієї епохи були держава та її самовладний символ і господар – цар і Церква, благодійництво якої реалізувалося у відповідних практиках численних і потужних монастирів [9, с. 24–25].

Благодійництво в Росії, як і скрізь в Європі, знаходилося в руках Церкви. Особливо монастирів, які мали поважні фонди, зокрема, й завдячуючи звичаєві князів жертвувати «десятину» на справи благоугодні. Через Церкву, котра діяла як централізований благодійний фонд, пожертви, котрі там концентрувалися, перерозподілялись на

безкоштовні лікарні, притулки тощо, «через Церкви... благодійність здійснювалась фактично до кінця XVII ст.» [18, с. 441], тобто, до епохи Петра I, реформи якого тимчасово, але суттєво порушили цю традицію.

Характерним для Росії XVI – XVII ст. є уявлення про «більш матеріальний» Захід та «більш духовний» Схід Європи, та особливості місцевого феномену жебрацтва, дещо відмінного від західноєвропейського, де вже в епоху Середньовіччя перемогли уявлення про бідність, надто ж – крайню злиденність, як про зло. «Жебрацтво вважалось у Стародавній Русі не економічним тягарем для народу, не виразкою суспільного порядку, а одним із засобів морального виховання народу. Як живий інструмент душевного спасіння жебрак потрібний був давньоруській людині в усі хвилини її особистого й родинного життя, особливо у хвилини сумні. Важко сказати, якою мірою такий погляд на благодійність сприяв покращенню давньоруського суспільства» [18, с. 441].

До специфічних форм російської благодійності відноситься благодійність царська («монарша милість», відома й у Західній Європі), що конкретизувалась, зокрема, у таємних уранішніх відвідинах царями в'язниць і притулків напередодні великих церковних свят. Нерідко вінченосні особи так само потай відвідували й окремих осіб із числа найбільш знедолених чи страждених у подвигу, зокрема, юродивих [18, с. 441–442; 5, с. 676–699.].

Перший російський цар з династії Романових, Михайло Федорович, доручив патріаршому наказом відкриття сирітських будинків. У 1635 р. Михайло Федорович пожертвував землю колишнього «убогого дому» (місця, куди звозили тіла померлих «поганою смертю», тобто без покаяння), для нового Покровського чоловічого монастиря. Пізніше, за царя Олексія Михайловича були створені спеціальні накази, які займалися «призрением» бідних [15, с. 29–47].

Відомим московським благодійником був близький радник царя Олексія Михайловича – Федір Ртищев. Він першим у Росії зробив спробу об'єднати приватну благодійність з державною. Під час воєн з Річчю Посполитою і Швецією (1654–1656 рр.) Ртищев організував ряд лікарень для поранених солдатів. На особисті та державні кошти він викупував російських солдатів з полону. З його ініціативи на вулицях Москви підбирали калік, німецьких, старих і навіть п'яниць, і звозили їх у спеціальні будинки, де лікували або містили до кінця життя. Все це Федір Ртищев організовував в основному на власні гроші. Значні суми йому передавала цариця Марія Іллїнішна [15, с. 29–47]. У цьому ж контексті варто згадати боярину Морозову.

Прагнення благодійництвом компенсувати гріхи, пов'язані з набуванням багатства, типове для християнської свідомості і споріднювало російських і західноєвропейських підприємців. Однак соціальний статус тих і інших був різко відмінний у Росії та Європі: якщо перші за обставин царського самовладдя воліли не виділятися з народу, то другі наполегливо й послідовно виборювали й утверджували свій панівний статус. У Росії склалась доволі своєрідна ситуація, коли багаті підприємці змушені були приховувати своє багатство, праведність бідності вважалась непохитним постулатом для всіх, крім найвищої соціальної верстви, а старообрядці, котрі проголошували «блаженні імущі», зазнавали

переслідувань. Духовний «розкол» у російському царстві не обминув і морально-етичних уявлень про праведність–неправедність багатства та бідності: «У російському суспільстві багатим належало бути лише привілейованим класом, усі решта мусили добувати засоби до життя тяжким трудом, який давав їм прибуток, достатній для підтримання життя, жебраки та убогі мали діставати милостиню – таке становище освячувалося Православною Церквою, і такі принципи закріплювалися у моралі православної релігії. Бідність вважалась праведною – «блаженні неімущі», за таке життя праведники мали діставати по заслугах в іншому світі» [18, с. 446].

Цар Петро I на початку XVIII ст. вирішив одним ударом покінчити з жебрацтвом, а відтак – з приватною благодійністю. Він став першим, хто спробував заборонити благодійність, вважаючи, що вона тільки плодить нероб. Бажаючи привести у продуктивний рух весь наявний запас робітничих сил народу, Петро I став боротися з жебрацтвом, що підтримувалося приватною милостинею.

Право приватного благодійництва було знову легалізоване в Росії під час правління імператриці Єлизавети Петрівни; з часів Катерини II у вищих прошарках влади з'явилась чи утвердилась мода на благодійництво, яка зникла лише з поваленням царизму. Зокрема, в катерининські часи уславився благодійництвом І. Бецькой (позашлюбний син генерал-фельдмаршала князя І. Ю. Трубецького, скорочене прізвище якого згодом отримав) – особистий секретар імператриці Катерини II, президент Імператорської Академії мистецтв, ініціатор створення Смольного інституту благородних дівочь та Імператорського Виховного будинку у Москві як благодійний закритий навчально-виховний заклад для сиріт, підкидьків і безпритульних [16, с. 70–75].

Представники імператорської сім'ї активно займалися філантропічною діяльністю і залучали до неї громадськість, виключно дворян. Вони безпосередньо протегували таким благодійним установам, як Людинолюбне суспільство, Імператорське жіноче благодійне товариство, Російське товариство Червоного Хреста, Військове благодійне товариство Білого Хреста та ін. Великі пожертвування постійно робили не тільки члени імператорської сім'ї. Здійснювали благодійну діяльність також багато представників вищої аристократії [15, с. 29–47].

У період розквіту російського лібералізму, себто, за імператора Олександра I, розквітало й аристократичне благодійництво, яким займалися переважно родовиті жінки, насамперед, імператриця, дружина Олександра I Єлизавета Олексіївна (уроджена Луїза Марія Августа Баденська). Громадське благодійництво, як і все в імперії, ініціювалося чи насаджувалося «зверху».

Ситуація дещо змінилася, коли після відомих реформ 1861 р. на арену російського життя потужно вийшли купці, промисловці й підприємці, вписавши справді яскраву сторінку в історії російського благодійництва.

Порівнюючи російських купців з італійськими та й загалом з західноєвропейським купецтвом, помічасмо істотні між ними відмінності. По–перше, російське купецтво опинилося на авансені суспільного життя на декілька століть пізніше. По–друге, воно так і не спромоглося посісти в тому житті ключових позицій, тотожній тим, які ще в добу «осені Середньовіччя» вибороло, скажімо, італійське (буржуазна революція

переросла в Росії, як знаємо, в соціалістичну). По-третє, купецько-промислово-підприємницька верства Росії мала, відмінну від західноєвропейської, соціально-генетичну природу, формуючись переважно не з міських громадян, а з селян, звільнених внаслідок відміни кріпосного права.

Російський купець XIX ст. був постаттю маргінальною, що вирішальним чином позначилося на його благодійницькій ментальності. Піднявшись по соціальній драбині з низів, із народу, тобто, насамперед, із селянства, цей купець пам'ятав своє коріння, був носієм народної культури, зберіг смак, до життя «по-народному», нерідко демонстративно протиставляючи свій спосіб життя дворянському, а водночас – жадібно опановував нові для себе сфери міської «книжної», високої культури. Опановував напряму, особисто вивчаючи грамоту й навчаючи своїх нащадків у престижних вітчизняних та зарубіжних університетах, й опосередковано, вносячи у своє життєве середовище твори мистецтва й підтримуючи його продуцентів. Так формувалася феномен російського меценатства.

Прояви меценатської діяльності – створення великих бібліотек, приватних колекцій, художніх галерей, театрів, пов'язане з опікуванням, фінансовою підтримкою художників, артистів, тощо, – спостерігаються в Росії з кінця XVIII ст. Своєрідність саме російського меценатства порівняно із західноєвропейським, на думку багатьох дослідників, полягала в тому, що його стимулював не закон (відсутній у Росії), а лише моральні, релігійні та інші громадські спонуки. Меценатство на Заході – це явище, яке, поряд із моральним, мало ще й юридичну базу (зниження податків чи звільнення від них). У Росії воно, здебільшого, було пов'язане з релігійними поняттями, підкорялося впливам громадської думки. Серед підприємців були люди, які прагнули жити якимсь іншим, більш духовним життям, ті, що починали розуміти його сенс, що бажали піднятися над течією буденного життя, знайти в ньому якісь інші стосунки [18, с. 452].

Підтримка різних культурних починань була особливою рисою російського торгово-промислового середовища: Третьяковська галерея, Щукинський і Морозовський музеї сучасного французького живопису, Бахрушинський театральний музей, зібрання російської порцеляни А. В. Морозова, зібрання ікон С. П. Рябушинського, зібрання картин В. С. Гіршмана, Є. Л. Лосєвої і М. П. Рябушинського, приватна опера С. І. Мамонтова, опера С. І. Зіміна, Художній театр К. С. Алексєєва-Станіславського і С. Т. Морозова і багато інших.

Благодійництво як соціальне явище в Росії помітно відрізняється від західноєвропейського. На формування його специфічних рис істотно вплинула панівна ідеологія російського абсолютизму, що базувалася на необмеженому праві карати й милувати, зокрема, в формах благодійної діяльності.

На відміну від Західної Європи, в Росії не відбулося моральної реабілітації багатства на рівні Церкви і громадської думки, що позначилося на мотивації благодійних практик і генезі благодійницької ментальності різних соціальних верств, зокрема, підприємців, промисловців та купців.

Благодійна діяльність в Росії, на відміну від західноєвропейських країн, не мала законодавчого забезпечення, а базувалася на морально-етичних засадах.

Список використаних джерел

1. Андреевский И. Е. О призрениі бедных. – СПб.: Тип. Эдуарда Веймара, 1861. – 24 с.
2. Багацький В., Голод І. Меценатство в Україні (XI – XVIII ст.) // Українська культура. – 1993. – №11–12. – С.3–4.
3. Боханов А. Коллекционеры и меценаты в России. – М.: Наука, 1989. – 187 с.
4. Бурьшкин П. Москва купеческая. – М., 1991. – 453 с.
5. Вертеловский А. Очерк истории благотворительности в русской церкви // Вера и разум. – 1884. – Май. – С.676–699.
6. Воскобойников Н. Материалы по истории призрения бедных и неимущих в России. – СПб., 1881. – 132 с.
7. Григорьев Д. Востребованные временем: Династия Харитоненко. – Сумы: РИО «АС – Медиа», 2003. – 69 с.
8. Кравченко О. Благодійна діяльність православної церкви в Харківській єпархії. – Автореф. дис. ... канд. іст. наук. Харків. нац. ун-т ім. В. Карабіна – Х., 2003. – 19 с.
9. Карамзин Н. Предания веков. Сказания, легенды, рассказы из «Истории Государства Российского». – М.: Правда, 1988. – 768 с.
10. Повесть минулих літ. – Київ: «Веселка», 1989. – 477 с.
11. Свердлова А. Меценатство в России как социальное явление // Социс. – 1999. – №7. – С.134–37.
12. Скибицька Т. Харитоненки // Пам'ятки України. – 1992. – №2–3. – С.39–40, 117–118.
13. Слабошпицький М. Українські меценати // Нариси з історії української культури. – К.: Ярослав Вал, 2001. – 325 с.
14. Ступак Ф. Благодійні товариства Києва (друга половина XIX – початок XX ст.). – К.: Хрещатик, 1998. – 206 с.
15. Френкель В. Задачи благотворительности в России // Вестник благотворительности. – 1899. – №3. – С.29–47.
16. Фруменкова Т. Г. Екатерина II и И. И. Бецкой (1762–1763 гг.) // Вестник Герценовского университета. – 2009. – №4. – С.70–75.
17. Хорунжий Ю. Українські меценати добродійність – наша риса. – К.: КМ Академія, 2001. – 134 с.
18. Хорькова Е. П. История предпринимательства и меценатства в России: Учебное пособие для вузов. – М.: Приор, 1998. – 495 с.

References

1. Andreevskij I. E. O prizrenii bednyh. – SPb.: Tip. Jeduarda Vejmar, 1861. – 24 s.
2. Bagac'kyj V., Golod I. Mecenasstvo v Ukraї'ni (XI – XVIII st.) // Ukraї'ns'ka kul'tura. – 1993. – №11–12. – S.3–4.
3. Bohanov A. Kollekcionery i mecenaty v Rossii. – M.: Nauka, 1989. – 187 s.
4. Buryshkin P. Moskva kupecheskaja. – M., 1991. – 453 s.
5. Vertelovskij A. Oчерk istorii blagotvoritel'nosti v russkoj cerkvi // Vera i razum. – 1884. – Maj. – S.676–699.
6. Voskoboynikov N. Materialy po istorii prizrenija bednyh i neimushhhv в Rossii. – SPb., 1881. – 132 s.
7. Grigor'ev D. Vostrebovannye vremenem: Dinastija Haritonenko. – Somy: RIO «AS – Media», 2003. – 69 s.
8. Kравченко О. Благодійна діяльність православної церкви в Харківській єпархії. – Автореф. дис. ... канд. іст. наук. Харків. нац. ун-т ім. В. Карабіна – Х., 2003. – 19 с.
9. Карамзин Н. Предания веков. Skazaniya, legendy, rasskazy iz «Istorii Gosudarstva Rossijskogo». – M.: Pravda, 1988. – 768 s.
10. Povist' mynulyh lit. – Kyi'v: «Veselka», 1989. – 477 s.
11. Sverdlova A. Mecenasstvo v Rossii kak social'noe javlenie // Socis. – 1999. – №7. – S.134–37.
12. Skybyc'ka T. Harytonenky // Pam'jatky Ukraї'ny. – 1992. – №2–3. – S.39–40, 117–118.
13. Slaboshpyc'kyj M. Ukraї'ns'ki mecenaty // Narysy z istorii' ukrai'ns'koi' kul'tury. – K.: Jaroslaviv Val, 2001. – 325 s.
14. Stupak F. Blagodijni tovarystva Kyjeva (druga polovyna XIX – pochatok XX st.). – K.: Hreshhatyk, 1998. – 206 s.
15. Frenkel' V. Zadachi blagotvoritel'nosti v Rossii // Vestnik blagotvoritel'nosti. – 1899. – №3. – S.29–47.
16. Frumenkova T. G. Ekaterina II i I. I. Beckoj (1762–1763 gg.) // Vestnik Gercenovskogo universiteta. – 2009. – №4. – S.70–75.
17. Horunzhij Ju. Ukraї'ns'ki mecenaty dobrochynnist' – nasha rysa. – K.: KM Akademija, 2001. – 134 s.
18. Hor'kova E. P. Istorija predprinimatel'stva i mecenatstva v Rossii: Uchebnoe posobie dlja vuzov. – M.: Prior, 1998. – 495 s.

Kozak A. V., master, Institute of History Education, National Pedagogical University M. P. Dragomanov (Ukraine, Kyiv), kafetno@ukr.net

The origin of the charity in the Russian Empire

Disclosed specific features and development trends of the Russian charity, certain state and public mechanisms for regulating charitable activities in the Russian Empire. Particular attention is given to charitable traditions established in the second half of XIX – early XX century.

Keywords: Charity Orthodox Church, private charitable activity and patronage in culture.

Козак А. В., магистр, Інститут історического образования, Национальный педагогический университет им. М. П. Драгоманова (Украина, Киев), kafetno@ukr.net

Зарождение благотворительности в Российской империи

Раскрыты характерные признаки и тенденции развития российской благотворительности, определенные государственные и общественные механизмы регулирования благотворительной деятельности в Российской империи. Особое внимание уделено благотворительным традициям, сложившимся во второй половине XIX – начале XX в.

Ключевые слова: благотворительность православной церкви, частная благотворительная деятельность, меценатство в области культуры.

* * *

УДК 94«1964/1973»:32.019.5:327

Новиченко А. С.,
аспірантка, Донецький національний університет
(Україна, Вінниця), novichenkoanna@mail.ru

ОСОБЛИВОСТИ ФОРМУВАННЯ ОБРАЗУ ЯПОНІЇ В РАДЯНСЬКІЙ ПРЕСІ У 1964–1973 РР.: ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ «КОМСОМОЛЬСЬКОЇ ПРАВДИ»)

Висвітлено процес формування образу Японії газетою «Комсомольська правда» з точки зору її місця у зовнішній політиці США.

Ключові слова: образ Японії, США, «Комсомольська правда».

Формування у суспільній свідомості населення однієї країни образу іншої з одного боку певним чином впливає на розвиток взаємовідносин між цими державами, з іншого є складовою формування цілісного образу світу. Особливо актуальним в цьому контексті виявляється дослідження особливостей процесу формування образу різних країн в СРСР через засоби масової інформації – пресу. Для нас виявилось цікавим розглянути приклад Японії: по–перше, це є актуальним з точки зору вписування в загальний сценарій світобачення Радянського Союзу однієї окремо взятої країни, що, в цілому, не мала чіткого визначення в рамках дихотомії «друг – ворог»; по–друге, сформований в радянський період образ Японії позначається на сьогоднішньому сприйнятті цієї держави та її спадщини в країнах пострадянського простору, в тому числі в Україні.

Хронологічні межі дослідження – 1964–1973 рр. – період військової присутності США у В'єтнамі, що була знаковим фактором в контексті ілюстрації Японії радянською пресою, адже матеріали про Японію, запропоновані радянською пресою, були малоінформативними по відношенню до цієї країни як об'єкту висвітлення, слугуючи другорядними складовими інформаційної пропаганди в рамках Холодної війни та класової боротьби і формування образу Японії в цілому протягом зазначеного періоду відбувалося переважно саме в руслі ідеологічного протистояння із США.

Тему формування образу Японії в суспільній свідомості почали досліджувати на межі 1980–х – 1990–х рр., а особливої актуальності вона набула в сучасній

російській історіографії, однак роботи, їй присвячені, мають здебільшого загальний характер [2; 16] або присвячені висвітленню особливостей іміджу Японії на сучасному етапі [15; 17], рідше – в інші історичні періоди [18]. Особливий інтерес у заломленні до нашого дослідження представляє робота російського емігранта у США С. Вербицького «Сприйняття Японії в СРСР в період холодної війни та перебудови», в якій автор описує процес створення низки стереотипних уявлень про Японію у свідомості радянського суспільства, однак він зробив загальний нарис, в якому відсутні описання багатьох нюансів [1]. Особливості формування образу Японії в радянській пресі, зокрема в контексті перебігу Холодної війни в період 1964–1973 рр., не знайшли спеціального відображення в роботах науковців. В українській же історіографії, на скільки відомо автору, дослідження в цій сфері взагалі відсутні, що й обумовлює новизну даної роботи.

Джерельною базою дослідження виступають матеріали «Комсомольської правди» за означений період як центрального друкованого органу Радянського Союзу, який в усіх питаннях, з одного боку, відзеркалював офіційну позицію уряду, з іншого, формував ставлення до них читачів, перед усім молоді, яка була цільовою аудиторією.

Як було зазначено вище, серед інформаційних потоків, в контексті яких надавалася інформація про Японію, домінуючим в цей час виступала «агресія США у В'єтнамі» та суміжні з нею теми. Так, на сторінках «Комсомольської правди» багаторазово підіймалися питання розташування на території Японії американських військових баз, статусу і положення на островах Рюкю та атомні бомбардування Хіросіми й Нагасакі наприкінці Другої світової війни.

Як відомо, протягом декількох повоєнних років Японія була окупована Сполученими Штатами Америки. Це положення змінилося із заключенням у 1952 році Сан–Франциського мирного договору, за яким Японія поверталася в систему міжнародних відносин, визнаючи втрату Курильських островів та о. Сахалін на півночі, які після війни відійшли до СРСР, та опіку ООН і США над низкою островів на півдні, включаючи Рюкю. Крім того, із США окремо було укладено «договір безпеки», згідно з яким американські військові бази, створені на території Японії за час її окупації, продовжували своє функціонування [21]. Цей договір не припиняв чинності, а щоразу продовжувався з певними змінами, що, звичайно, викликало негативну реакцію Радянського Союзу. Так, великий резонанс в радянській пресі отримала участь США у в'єтнамській війні, а у зв'язку з цим підіймалися і проблеми американських військових баз в Японії, використання портів Йокосука та Сасебо для заходів американських авіаносців та атомних підводних човнів, а також положення на Окінаві (основний острів архіпелагу Рюкю). Зокрема, острови Рюкю називали в радянській пресі не інакше, як «насилые отторгнутые» «японские острова», що перебувають під американською «окупацією» і які США перетворили на «воєнний плацдарм» і «базу для агрессии» [8; 11; 29; 37]. Радянські журналісти також звертали увагу на прагнення населення островів до «возз'єднання» із Японією, на правові утиски з боку американського командування, зокрема заборону використання японського національного прапору (а у випадку дозволу – паплюження військовими цього